

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1975

BRNO 1977

Fundamentaushub an Stellen des eingestürzten mittelalterlichen Hauses in der Gasse Obránců míru /das mittelalterliche Platea Beate Virginis Mariae/ hölzerne Fanggruben abgedeckt wurden. Am Orte wurde sofort eine Rettungsgrabung durchgeführt, wobei weitere sechs ähnliche Objekte freigelegt wurden. Die Fanggruben in verschiedenem Erhaltungszustand, hatten die ursprünglichen Tiefen von 460 bis 490cm. Die erhaltenen Teile stellten eine viereckige oder längliche Verschalung vor, überwiegend aus Fichtenbrettern hergestellt, deren Ecken mit Fichtenbalken gefestigt waren. Die unteren Teile der Fanggruben waren noch in das felsige Liegende eingetieft. Ursprünglich fingen die Gruben zweifellos Regenwasser auf, denn sie waren unter den Dachrinnen situiert und hatten also vermutlich einen primären Zweck als Feuerwasserbehälter /siehe z. B. zwei grössere Brände noch in den Jahren 1523 und 1551/. Man schöpfte aus ihnen jedoch auch offensichtlich Gebrauchswasser und daher enthalten sie auch eine Menge nicht nur zerschlagener, sondern auch ganzer Gefässe, die man vorläufig rahmenhaft von der zweiten Hälfte des 14. und in das 15. Jahrhundert legen kann. Im Laufe der Zeit wurden die Fanggruben verschlemt und ihre schwarzgraue schlammige Ausfüllung enthielt ausser Bruchstücken von Dachholzziegeln auch Bruchstücke gläserner Gefässe, ein unikates Holzgefäss mit Henkel, Teile von Produkten aus Holz und Holzbruchstücke, Lederstücke /Scheide eines Messers oder Dolches/, Tierknochen, Hörner des Hausrindes, Muscheln, Kerne von Kirschen und Zwetschken, Blätter von verschiedenen Bäumen usw.

Eine weitere Rettungsaktion wurde in der Brožík Gasse /chemals Judengasse/ durchgeführt, wo wiederum eine Fanggrube mit Keramik und auf Überreste mittelalterlichen Gemäuers anknüpfende Pfosten-gruben, ferner senkrecht eingerammte Holzpfosten und ein 2,6m langer verkohlter Holzbalken untersucht wurden.

Bei dem intensiven Neuaufbau, sowohl in dem einstigen IV. mittelalterlichen Viertel /Platea Beatae Virginis Mariae/, als auch im ehemaligen III. mittelalterlichen Viertel /Platea Iudeorum/ und auch anderswo im mittelalterlichen Stadtkern werden auch die archäologischen Rettungsarbeiten fortsetzen. Es wäre daher sehr erforderlich auch weiterhin den Amateurarbeiten das AÚ ČSAV unter der Führung von Fachleuten jedwede Hilfe zu gewähren, die aufopfernd die historische-archäologischen Belege für die museale und öffentlich kulturelle Tätigkeit der altertümlichen Bergstadt Jihlava bergen wollen.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM FEUDÁLNÍHO SÍDLA V MOR. TŘEBOVÉ UDÁNKÁCH

okr. Svitavy

Dagmar Jelínková, AÚ ČSAV Brno

Obr. 43 - 44

Záchranný archeologický výzkum v Mor. Třebové - Udánkách provedený AÚ ČSAV v Brně probíhal v druhé polovině srpna 1975.

Místo je známo v odborné literatuře již delší dobu a bylo spojováno s historickým toponymem Udánky, připomínaným v pramenech poprvé roku 1361 jako Budox, dále pak jako Udánek, Udának aud. S největší pravděpodobností jde o drobné země feudální panské sídlo opožděně valem a příkopem, proněž se v naší literatuře užívá název "motte". K sídlu zřejmě náležela osada, zmiňovaná ještě v 15. stol.

Objekt se jeví jako nepravidelný čtverec, ohraničený asi 1m vysokým a 7m širokým hřebenem valu, který byl na vnější straně patrně obklopen klínovitě zahlabeným příkopem /Spitzgraben/. Celková plocha "moty" obnáší cca 475 m². Její vnitřní část je přečtána lesní cestou, porušena ojedinělými staršími amatérskými sondami a poseta zbytky pařezu po někdejším zalesnění.

Archeologické práce započaly sondou širokou 1,5 m a dlouhou 25 m, která byla orientována ve směru J - S a ke střednímu objektu. Pod povrchovou vrstvou humusu byla po celé její délce zjištěna vrstva písku, která překrývala také korunu valu, zaplňovala i vnější příkop a posléze zasahovala i nad kamennou destrukci, jejíž okraje byly zachyceny již při vnitřním úpatí valu. Po zčistění kamenných trossek se podařilo na 22. m od počátku sondy obnažit líc kamenné 1 m mocné zdi stavěné na jíl, ráhnuce se ve směru SZ - JV. Na další zbytky zdiva, navazujícího zhruba v kolmém směru a širokého cca 62 cm se narazilo mezi 19. a 20. m od počátku sondy. Destrukce samotná sahala do hloubky asi 50 cm a ležela na tmavé vrstvě promísené zbytky uhlíku, silné až 4 cm. Tato vrstva, pravděpodobně požárová, byla konstatována po celé délce sondy, pokud procházela vnitřním areálem "moty" a náhle mizela u úpatí valu. Z vnitřní strany byl val vymezen pravděpodobně obvodovým žlabkem. Ke konstrukcím prvků patří i kulové jamky, které byly zjištěny těsně pod korunou valu, ve hloubce 40 - 50 cm.

Ve vnitřní části "moty" byla zjištěna zástavba budovami zřejmě obytného charakteru. Ze stratigrafické situace /požárová vrstvička/ lze s velkou pravděpodobností usuzovat, že tu patrně šlo o více stavebních fází, z nichž starší byla reprezentována dřevěnými stavbami, mladší pak budovami z kamene spojaného jílem.

Počtený archeologický materiál, který se výzkumem podařilo získat, lze datovat, až na několik keramických fragmentů ze 13. století, mezi nimiž nechyběly ani importy západní proveniencce, převážně do 12. a 15. stol. V keramickém souboru je zastoupena tzv. keramika světlá, glazovaná, keramika šedá, červeně malovaná keramika a keramika zložená kolký. K doplnění celkového charakteru zdejšího keramického zboží lze uvést, že z dřívějších amatérských sond žáku moravskotřebovského gymnasia pochází i několik zlomků ložních hrců. Výzkumem v roce 1975 bylo dále shromážděno 40 zlomků železných předmětů, zlomek olova a dva hliněné přesleny.

Vzhledem ke komplikované stratigrafické situaci nebylo možno jednoznačně interpretovat sled jednotlivých stavebních fází. Dosavadní pozorování snad v budoucnu ověří několik zjišťovacích sond vedených do destrukce a řez valem, který by přinesl další poznatky o konstrukci celého tělesa.

Poznámky :

- 1 L. Hlosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Brno 1938, 547 - 548.
R. Hlíkl, Moravská Třebová, 1949, 21.
- 2 A. Hejna, K situační a stavební formaci feudálního sídla v Evropě, Památky archeologické LV1-1965/2, 556 - 578.
J. Unger, Problémy výzkumu opevněných sídel drobných feudálů na Moravě, Archeologické rozhledy XXVIII - 1976/1, 58 - 59.

Rettenungsgrabung des feudalen Sitzes in Mor. Třebová - Udánky /Bez. Svitavy/. In Mor. Třebová - Udánky führte das AÚ ČSAV im Jahre 1975 eine Rettungsgrabung eines kleinen frühfeudalen Herrschaftssitzes, der mit Wall und Graben befestigt ist /"Motte"/ durch. Das Objekt erscheint als unregelmässiges Viereck, mit einem 1m hohen und 5m breiten Wall und auf seiner Aussenseite mit einem keilförmig eingetieften Graben /Spitzgraben/ umgeben. Die Innenfläche der "Motte" war bereits früher durch sekundäre Eingriffe ziemlich gestört worden. Die Sonde /25 m lang, 1,5m breit/ durch die Mitte des Objektes in S - N Richtung geführt, erfasste im mittleren Teil der Motte unter einer schwachen Sandschicht, eine Steindestruktion und Überreste eines Gemäuers, vermutlich von einem Verbau mit Gebäuden eines Wohncharakters. Die komplizierte stratigraphische Situation und die markante Brandschicht erlauben auf mehrere Bauphasen zu schliessen, von denen die ältere durch Holzbauten, die jüngere dann durch Bauten aus Stein und Mergel verbunden, repräsentiert war. Der überwiegende Teil des keramischen Materiales fällt nach den bisherigen typologischen Kriterien in das 14. bis 15. Jahrhundert. Eine Ausnahme bilden einige Fragmente, bereits in das 13. Jahrhundert datierbar, unter denen Importe westlicher Provenienz hervortreten. Ferner gewann man eine grosse Menge eiserner Gegenstände, ein Bleibruchstück, zwei tönernen Spinnwirtel usw. Die komplizierte stratigraphische Situation erfordert, dass in der Grabung auch in Zukunft fortgesetzt wird.

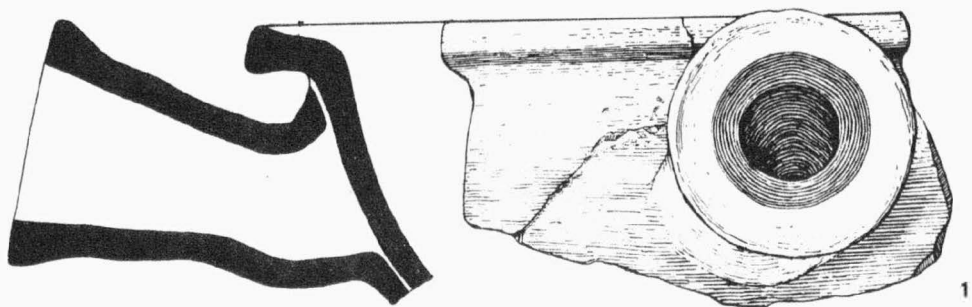
TŘETÍ VÝZKUMNÁ SEZONA NA STŘEDOVĚKÉM HRÁDKU "KULATÝ KOPEC" U ŽABČIC

/ okr. Brno - venkov /

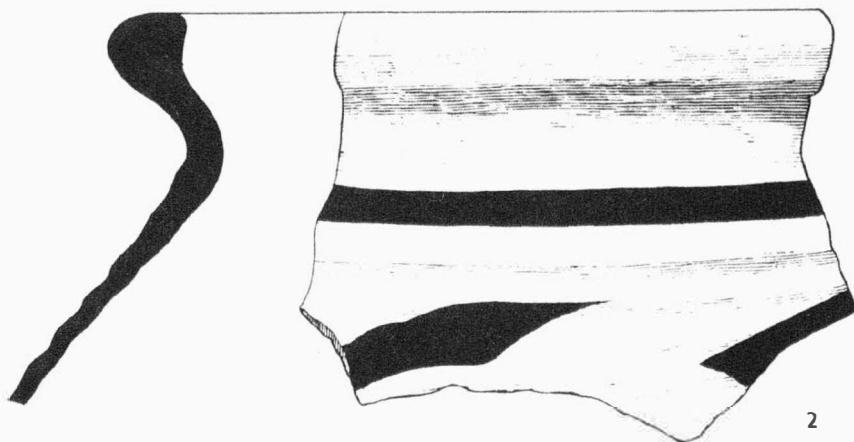
Josef U n g e r, Regionální muzeum, Mikulov

V červenci a srpnu 1975 pokračoval archeologický výzkum na hrádku "Kulatý kopec" odkryvem plošiny na temeni kopečku a řezem, jehož cílem bylo zjistit výšku nasypaného kopečku nad původním terénem a hloubku vnějšího příkopu. Při plošném odkryvu byla prozkoumána celá jihovýchodní polovina plošiny /sonda VI/75, VIII/75/. V sondě VI/75 bylo objeveno pokračování žlábků širokého 0,6 m. Dále bylo zjištěno množství külových jamek, které se rýsovaly až po skryvce destruktivního udusaných vrstev. V sondě VIII/75 byl zachycen fragment cihlové skladby, külové jamky a u okraje plošiny i zemnice zahloubená až do hloubky 1 m oproti dnešnímu povrchu. Kratší strana zemnice měřila 2 m. Délkudelší strany se nepodařilo zjistit, protože zemnice zasahovala i mimo zkoumaný prostor. Uprostřed zemnice byla zjištěna zahloubená obdélníková jáma o rozměrech 0,7 x 0,4 m s propálenými stěnami a k ní přiléhající jamka o rozměrech 0,5 x 0,4 m. Jedná se zřejmě o zbytek otopného zařízení. V sondě VIII/75 byla rovněž zachycena jáma hluboká 4 m, která je pozůstatkem výkopu J. A. Edera z roku 1848. Vedle četných středověkých střepů byl v jámě nalezen i jeden novověký střep. Sonda VII/75 byla vedena od okraje plošiny na kopečku až k nynějšímu valu ve směru k JV. Sondou bylo zjištěno, že kopeček byl uměle nasypán ze štěrpkopískového materiálu s ččkami černé humusovité hlíny. V hloubce 3,8 m byla objevena původní úroveň terénu. Místo byla na této úrovni pozorována sotva znatelná popelovitá vrstvička. Nálezů na úrovni původního terénu nebylo. Vnitřní příkop byl sondou VII/75 jen púdorysně zachycen. Ve vzdálenosti 7 m od vnějšího okraje vnitřního příkopu byl zjištěn vnitřní okraj vnějšího příkopu širokého 6 m a hlubokého 3,2 m vůči dnešnímu dnu příkopu. Asi 0,6 m nad dnem příkopu byla zjištěna vrstva mazanice a uhlíků mocná až 0,3 m pocházející z destrukce nějaké stavby stávající pravděpodobně na malém kopečku mezi vnějším a vnitřním příkopem.

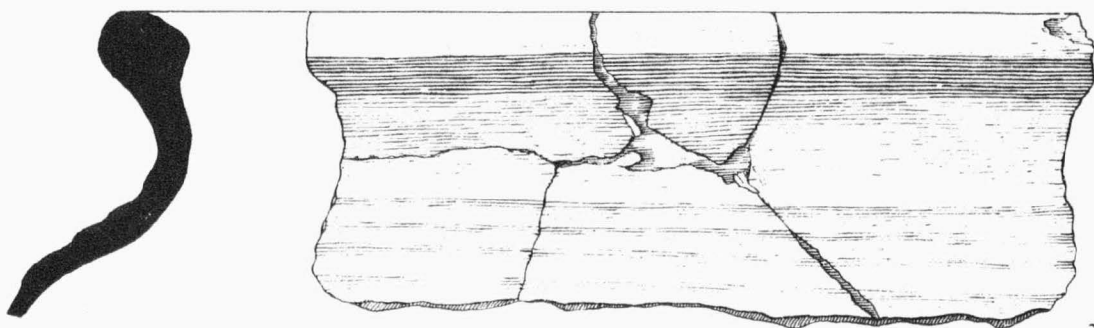
Převážnou většinu nálezů tvoří střepy z hrnců, plochých i zvonovitých pokliček, "nálevek", zásobnic, mís, naběraček, trojnožek s vnitřní plevou, pohárků a kahánků. Téměř úplně se dochoval oboustranně žlutozeleně polévaný pohárek. Střepů z nádobkových kachlů bylo nalezeno jen velmi málo. Byl nalezen i další střep z mísy modře malovaný na bílém podkladě a polévaný. Železných předmětů bylo objeveno nemožno a to ještě většinou silně korodovaných. Nálezy doplňují ojedinělé střepy ze skleněných nádob, cihly, zvířecí kosti, zuhelnatělé obilky a zbytky ztrouchnivělého dřeva. Nálezy lze datovat předběžně do druhé poloviny 13. a do 14. stol.

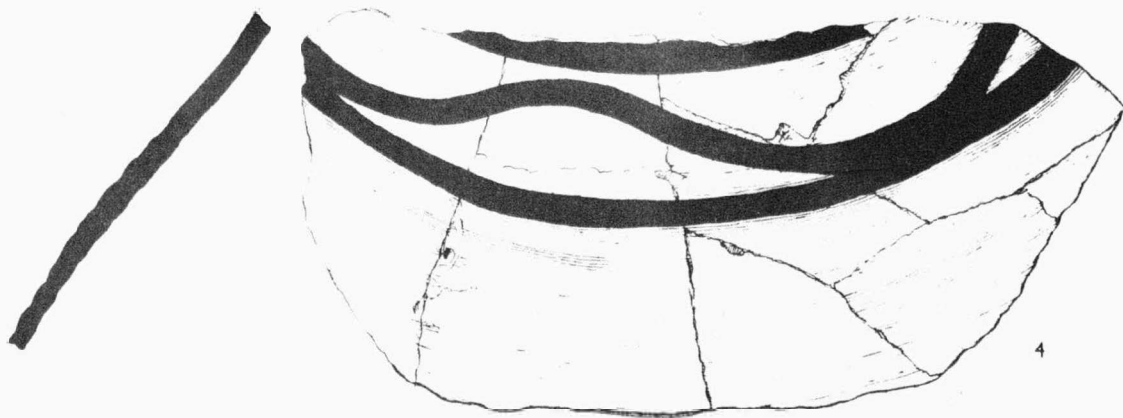
1

2

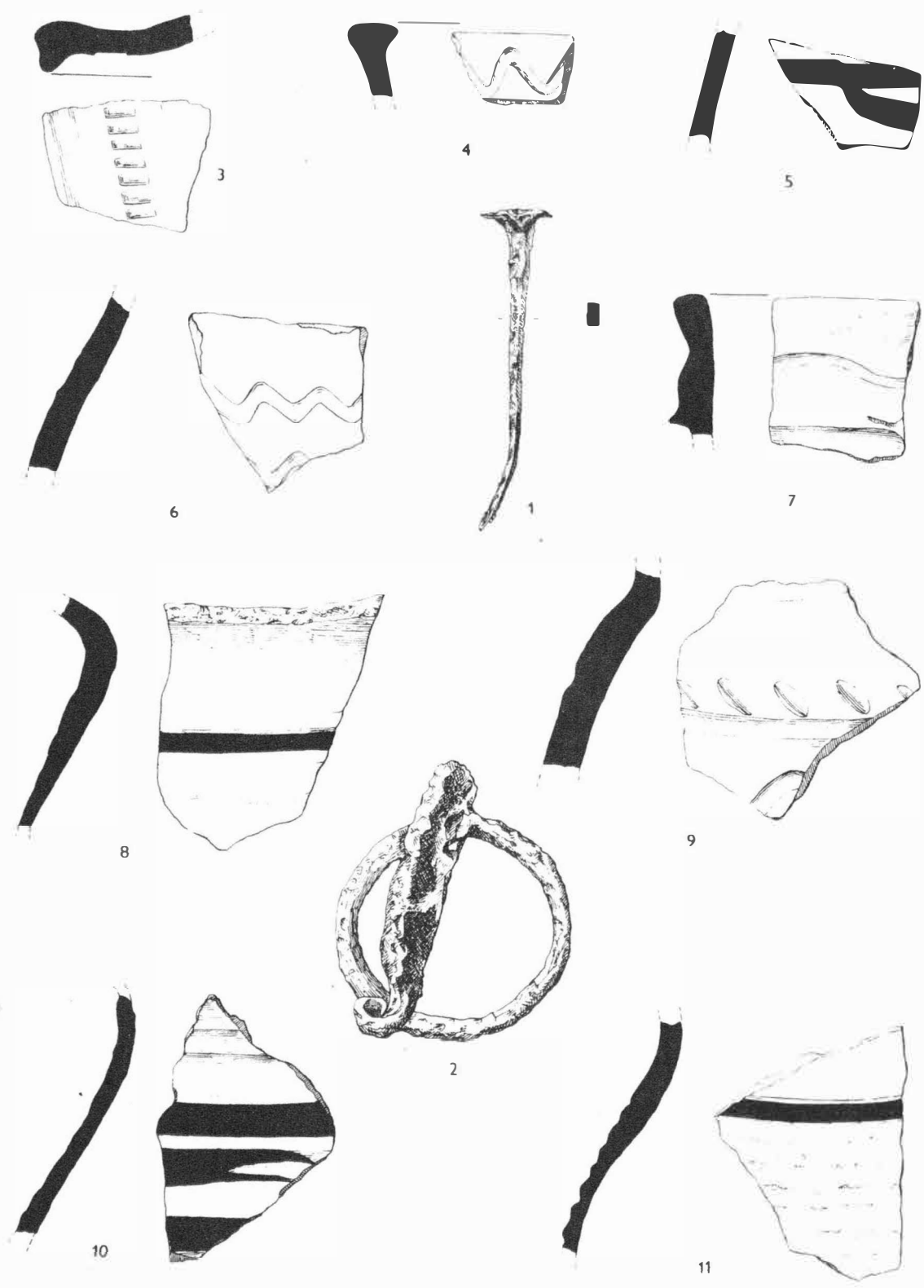

3

4

Obr. 23
 Moravská Třebová, okr. Svitavy / Udánky, rané feudální metra. Výběr keramiky. - Udánky, frühfeudale
 Mette, Keramikauswahl.

Obr. 44
 Moravská Třebová /okr. Svitavy/. Udánky, raně středověká mota. Výběr keramiky a železných předmětů. - Udánky, frühfeudale Motte. Auswahl an Keramik und eisernen Gegenständen.

P Ř E H L E D V Ý Z K U M Ů 1 9 7 5

Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor : Akademik Josef Poulík
Redaktoři : Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhový
Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby : Doc. dr. B. Klíma, A. Životská
Na titulním listě : nádobka z velatického žárového hrobu ze Šlapanic
Tisk : Geografický ústav ČSAV v Brně
Evidenční číslo : ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis - 450 kusů - neprodejně